

Abstract: Stalingrad (1942/1943): errors and surprises

In May 1946, in the so-called "trial of the great national betrayal", Marshal Ion Antonescu, the leader of the Romanian State and President of the Council of Ministers in 1940-1944, has been strongly questioned by representatives of the prosecution: For what reason the Romanian troops reached Stalingrad in 1942-1943? They wanted of course to show - launching such a question - full culpability of the regime "fascist", "criminal" or "pro-Hitler" between 1940 and 1944, although their ability was one that had called into question since, if ordered by Antonescu forces would not be reached in 1942-1943 to Don and the Kalmyk Steppe, in fact they had been those which would not be found on the banks of the "People's Court". But beyond any doubt, the Romanian troops had expanded at the mouth of the Volga whereas previously, in June-July 1940, the USSR, under the threat of recourse to force of arms, occupied historical provinces of Romania - Bessarabia, Northern Bukovina and the Herța county.

Keywords: *Romanian troops, German Army, War, Eastern Front, Antonescu's regime, the battle of Stalingrad, Hitler's Axis*

În mai 1946, în cadrul așa-zisului „proces al marii trădări naționale”, Mareșalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român și Președintele Consiliului de Miniștri în 1940-1944, a fost chestionat cu insistență de către reprezentanții Acuzării: *Ce-a căutat cu trupele, alături de Adolf Hitler, la Stalingrad?* Paiatele regimului comunizant dr. P. Groza, implicate în uriașă farsă judiciară manevrată de la distanță de Kremlin, voiau să evidențieze – lansând o asemenea întrebare – culpabilitatea întreagă a regimului „fascist”, „criminal” sau „pro-hitlerist” dintre 1940 și 1944 în declanșarea și purtarea

* Profesor univ. dr., Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, membru corespondent al Adunării Generale a Academiei Oamenilor de Știință din România

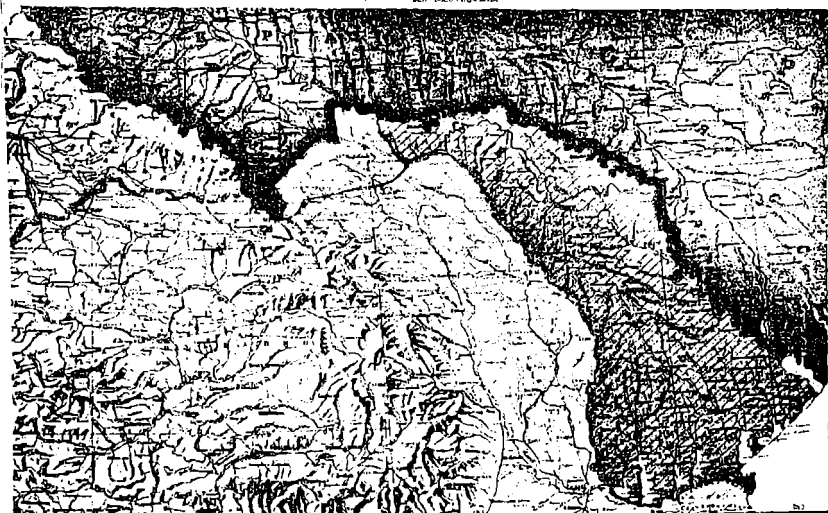
Războiului din Est, caracterul său „nedrept” și „acaparator”, deși abilitatea lor era aceea care trebuia pusă în cauză de vreme ce, dacă forțele armate comandate de Antonescu n-ar fi ajuns în 1942-1943 la Cotul Donului sau în Stepa Calmucă, în fond ele ar fi fost acelea care nu și-ar mai fi aflat rostul pe băncile „Tribunalului Poporului!... Dar, în afară de orice dubiu, trupele române se extinseseră până la Gurile Volgăi întrucât, anterior, în iunie-iulie 1940, URSS, sub amenințarea recurgerii la forța armelor, ocupase provinciile noastre istorice – Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța.

Așa după cum am remarcat nu demult¹, problemele conflagrației din 1939-1945 ocupă un loc cu totul deosebit, într-un sens chiar predominant, în ansamblul istoriografiei universale contemporane, iar, în context, și acelea ale evoluției/involuției României. În ce privește România, originile, manifestările și consecințele imense ale dramei din 1940 - când Bucureștii, complet izolați pe plan internațional, n-au putut rezista pretențiilor imperialismelor vecine mari ori mici și a admis să le cedeze Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța, Transilvania de Nord, Cadrilaterul² – s-au aflat din start și au rămas în atenția istoricilor, predilecția acestora pentru respectivele fapte și fenomene fiind de la sine înțelese³. Împotriva cedării provinciilor istorice fără luptă, sub amenințarea războiului, mai cu seamă din partea URSS, în întreaga țară au avut loc ample manifestații, participanții reprezentând practic toate curentele politice (mai puțin comuniștii, care au salutat anexările teritoriale ale U.R.S.S.), toate clasele și păturile sociale, exprimându-și hotărârea de a apăra pământul strămoșesc, de a nu se înstrăina nici o palmă de pământ românesc și de a nu lăsa să ia drumul robiei nici un cetățean al statului român.

¹ Cf. Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoriografia și izvoarele*, în Academia Română, *Istoria Românilor*, VIII, *România Întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. XVII și urm.; Gh. Buzatu, *Istoriografia și izvoarele*, în Academia Română, *Istoria Românilor*, IX, *România în anii 1940-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXVII și urm.; idem, *România și Războiul (1939-1945): Istorie și istoriografie*, în „Studii și Articole de Istorie”, LXXIV, București, 2009, p. 157-178.

² Reținem, în context, că evenimentele dramatice din vara anului 1940 și-au aflat reflexul într-o colecție de documente esențiale, editate de colaboratorii Filialei din Pitești a Arhivelor Militare Române (vezi Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Anul 1940 - Armata Română de la Ultimatum la Dictat. Documente*, I-III, București, Editura Europa Nova, 2000.

³ *Ibidem*, p. XLIII.

Harta Statelor Peninsulei Balcanice, provenind din colecția președintelui Consiliului Comisarilor Poporului și ministrului de Externe al URSS, V. M. Molotov – vezi inițialele lui V. Molotov în colțul din dreapta sus al hărții, pe care, la 26-27 iunie 1940, în întrevederea cu Gh. Davidescu, ministrul român la Moscova, liderul sovietic a trasat **linia care despărțea de România Basarabia și Bucovina de Nord**, delimitând astfel aria pretențiilor teritoriale avansate de Kremlin sub amenințarea recurgerii la forța armelor prin celebrele note ultimative.

(Copie de pe originalul descoperit în Arhivele Britanice din Londra: Great Britain, Public Record Office, *Foreign Office* – 371/59149.

Cu titlu de exemplu, menționăm protestul energetic (acoperit de câteva mii de semnături) rostit la 2 iulie 1940 de profesorul Ștefan Ciobanu, membru al Academiei Române și strălucit fiu al Basarabiei din nou cotropită de ruși, în ședința comună a comisiilor de politică externă ale Camerei și Senatului României și din care reținem: „... *Dacă mai există dreptate pe acest pământ, dacă principiile umane mai au vreun rost, dacă drepturile popoarelor, sfinte chiar în timpurile întunecate ale istoriei, mai au vreo valoare, noi, parlamentarii și fruntașii vieții politice și culturale din Basarabia, români și minoritari, în numele poporului dintre Prut și Nistru, astăzi redus la tăcere, apelăm la lumea civilizată și atragem atenția asupra dramei sfâșietoare prin care trece populația Basarabiei; în același timp, ridicăm glasul nostru de protest viguros în contra încălcării nelegiuite a*

celor mai sfinte drepturi ale noastre istorice, etnice și umane”⁴. Cu același prilej, inegalabilul istoric Nicolae Iorga, consilier regal și fost președinte al Consiliului de Miniștri, a prezentat un memoriu subscris de numeroase și marcante personalități politice și științifice⁵: Iuliu Maniu, Constantin I. C. Brătianu, A. C. Cuza, Ion Mihalache, Gheorghe I. Brătianu, Virgil Madgearu, dr. Constantin Angelescu, Stelian Popescu ș.a.

S-a afirmat, cu justificat temei, că efectul atitudinii României în fața notelor ultimative brutale ale Kremlinului din 26-27 iunie 1940 a fost acela al unei *reacții în lanț, întrucât, acceptând pretențiile teritoriale ale URSS, Bucureștii nu au mai reușit ulterior să le respingă pe acelea ale Budapestei și Sofiei*. Procesul dezmembrării României Mari a fost în mod automat declanșat, iar desfășurarea lui s-a dovedit implacabilă. Răspunderea pentru acceptarea notelor ultimative sovietice și, în consecință, pentru evacuarea Basarabiei, Bucovinei de Nord, Ținutului Herța (și, ulterior, a unor ostroave din Delta Dunării) și-a asumat-o în principal guvernul Gh. Tătărescu⁶, cu acoperirea regelui Carol al II-lea, care a manevrat pentru cedare în fața amenințării Kremlinului, beneficiind și de votul consultativ al celui de-al doilea Consiliu de Coroană reunit la București în seara de 27 iunie 1940. Opinăm că faptul izolării totale a României în 1940 a putut influența – și a influențat decisiv – alegerea Bucureștilor între admiterea și respingerea notelor ultimative ale lui V. M. Molotov. Ceea ce însă nu ne determină să credem, mai ales acum, în perspectiva timpului ce ne desparte de tragedia anului 1940 și în temeiul documentelor devenite accesibile, că alegerea Bucureștilor a fost inevitabilă. Nu suntem adepți ai istoriei contrafactice, dar aceasta nu ne împiedică să susținem că motivele opțiunii României ar fi fost integral justificate. În iunie 1940, Bucureștii, cu orice risc, puteau să-și impună și calea respingerii pretențiilor sovietice asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord⁷.

⁴ Apud Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, 1995, p. 14.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Gh. Tătărescu, *Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord*, București, 1940, de unde reținem din seria justificărilor premierului în funcție la 28 iunie 1940: “[...] În numele destinului românesc am implorat pe Majestatea Sa să lase guvernului sarcina să ia răspunderea jertfei ce țara este silită să facă, evacuând provinciile voievodale. N-am putut cîntî hotărîrea regească și numai pe temeiul răspunderilor sale constituționale guvernul a hotărît acceptarea ultimatumului [sovietic] ca singura soluție impusă de rațiune. Am hotărît acceptarea sub presiunea forței și a violenței împotriva dreptului și a dreptății. Am hotărît acceptarea care lasă deschise toate căile viitorului, preferînd-o rezistenței”.

⁷ Vezi argumente *pro* și *contra* în Nicolae Ciobanu, *Capacitatea de luptă a Armatei Române în momentul ciuntirii teritoriale a României în anul 1940*, în “Destin românesc”, Chișinău-

Nu credem că este cazul să se ofere scheme și explicații menite a “absolvi” România pentru “agresiunea” de la 22 iunie 1941, declanșată în scopul eliberării teritoriilor pierdute în iunie 1940 și zdrobirii comunismului, pentru atât și pentru nimic mai mult. La ultima întrevedere avută cu V. M. Molotov la Moscova, în 24 iunie 1941, Grigore Gafencu, ministrul român în capitala sovietică, chestionat fiind pe tema intrării țării sale în război contra U.R.S.S. și alături de Germania, a aruncat întreaga responsabilitate pe seama Kremlinului, vinovat pentru acțiunile și provocările sale de după 26-27 iunie 1940: “[...] Lovitura cea dintâi, care a zdruncinat temelia [...] României, cheazășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atât de folositoare a unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire, de guvernul sovietic. Cele ce se întâmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus la un război între două popoare care niciodată în istoria lor nu au luptat unul împotriva altuia”⁸.

Revenind la episodul Stalingrad și la implicarea României din desfășurarea celui de-al doilea război mondial, precizăm că nu intenționăm, nefiind posibil, într-un spațiu limitat, să-l tratăm în integralitate. Avem în vedere că perioada 1942-1943 s-a impus pe planul celui de-al doilea război mondial în ansamblu în urma cotelurilor militare decisive, toate defavorabile *Axei* Berlin-Roma-Tokio, survenite cvasi-concomitent pe fronturile din Pacific-Africa de Nord-Europa, la Midway, El Alamein și Stalingrad. Dacă anterior sfârșitului anului 1942 și debutului lui 1943 între forțele Puterilor *Axei* și cele ale Națiunilor Unite de pe principalele teatre de operațiuni se ajunsese oarecum la o stabilizare a fronturilor, în urma succesele de proporții ale Alianților la Midway, El Alamein și Stalingrad echilibrul – și așa fragil până atunci – a fost cu totul răsturnat, chiar definitiv, fără nici o posibilitate în continuare, deci, pentru ca Germania și aliații ei, inclusiv România, să-și mai revină. Gruparea *Axei*, din acel moment, s-a situat tot mai categoric în rândul învingătorilor, pe când, dimpotrivă, Alianții s-au profilat drept învingători. Reputatul istoric francez al conflagrației din 1939-1945,

București, nr. 2/1994, p. 9-20: Ioan Scurtu, *Forțele politice din România și notele ultimative sovietice din 26 și 27 iunie 1940*, în idem, p. 21-29; Gh. Buzatu, *Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord în 1940*, în *Geopolitica*, I, Iași, 1994, p. 239 și urm.

⁸ Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova, 1940-1941*, ediție Ion Calafeteanu și colaboratori, București, 1955, p. 231 (raport din 1 august 1941, prezentat de Grigore Gafencu lui Mihai Antonescu, ministrul de Externe al României, p. 228-233). A se confrunta cu însemnările din 24 iunie 1946 ale aceluiași Grigore Gafencu (*Jurnal iunie 1940 – iulie 1942*, I, ediție Ion Ardeleanu, V. Arimia, București, 1994, p. 150-153).

care a fost prof. Henri Michel, a consemnat în excelența-i sinteză că momentul 1942-1943 a trasat bisectoarea ultimei conflagrații planetare⁹.

Încă din cursul evenimentelor dar, mai cu seamă, după aceea, astăzi deopotrivă, în perspectiva timpului ce ne desparte de anii 1942-1943 și în baza tonelor de documente descoperite în arhive, majoritatea istoricilor consacrați sau comentatorii militari de prestigiu s-au pronunțat categoric în privința semnificației majore a bătăliei de la Stalingrad în derularea ostilităților generale. În acest sens, Arnold J. Toynbee, B. H. Liddell Hart, Kurt von Tippelskirch, Henri Michel, Andreas Hillgruber, Eddy Bauer, Raymond Cartier, J. F. C. Fuller, Pierre Renouvin, A. A. Greciko și colaboratorii, Hans-Adolf Jacobsen, J.-B. Duroselle, Percy Ernst Schramm, William L. Shirer, K. D. Erdmann ș.a.¹⁰ au optat pentru un „verdict” în sensul că Stalingradul – inaugurând seria cotelor care au prevestit prăbușirea obligatorie a celui de-al III-lea Reich, a lui Hitler și a aliaților sau sateliților săi, inclusiv România – a marcat tragedia Germaniei în conflictul din 1939-1945¹¹.

România, gravitând aidoma unui satelit în orbita *Axei* Berlin-Roma-Tokio în perioada noiembrie 1940 – august 1944¹², a suportat în egală măsură consecințele eșecului din 1942-1943, ceea ce, indiscutabil, explică „preferințele” ulterioare ale istoricilor pentru investigarea temei respective¹³, reținând în context numeroase și relevante contribuții:

- Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice (22 iunie 1941-23 august 1944)*, ediția a IV-a¹⁴;
- Alesandru Duțu, capitol în ultimul *Tratat de Istorie al Academiei Române*¹⁵;
- Idem, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*¹⁶;
- Idem, capitol în *Enciclopedia Armatei României*, editori Marian Moșneagu și colaboratori, București, Editura CTEA, 2009, p. 867-896.

⁹ Henri Michel, *La Seconde Guerre mondiale*, I, Paris, PUF, 1968, p. 407 și urm.

¹⁰ Cf. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981, p. 143 și urm.

¹¹ K. D. Erdmann, *Die Zeit der Weltkrieg*, Stuttgart, Klett-Cotta, 1978, p. 563 și urm.

¹² Vezi Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, I-III, Ploiești-R. Vâlcea-Iași, 2005-2008.

¹³ Cf. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 164 și urm.

¹⁴ Iași, Fides, 1998 (edițiile precedente: Madrid – 1965, 1986; Iași – 1997).

¹⁵ *Istoria Românilor*, IX, *România 1940-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. 259-275.

¹⁶ București, Editura Enciclopedică, 2000.

- Adrian Pandeia, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *Românii la Stalingrad. Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului și Stepa Calmucă*¹⁷;
- Jürgen Förster, *Stalingrad: Risse im Bündnis 1942/43*¹⁸;
- Idem, *Stalingrad: Ereignis-Wirkung-Symbol*¹⁹;
- Mihail Vasile-Ozunu, Petru Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în Bătălia de la Stalingrad*²⁰;
- Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*²¹.

În ceea ce o privește, România, în urma condițiilor prilejuite de evenimentele de la Stalingrad, în care trupele sale (Armatele 3 și 4) au fost profund implicate și consumate, s-a preocupat să-și conserve forțele pentru înclăștările supraomenești care trebuiau să vină. În consecință, Mareșalul Antonescu, un tactician și strateg din elita *Lorzilor războiului* în ansamblu, avea să fie literalmente absorbit după 19-20 noiembrie 1942 – așa după ne mărturisește un memorialist al epocii – de gândul că pe Frontul de Est „*România trebuia să înceapă să se concentreze pentru a nu pierde războiul său*”²². Un alt memorialist celebru, Gheorghe Barbul, mărturisea că, în perspectiva eșecului forțelor *Axei* la Stalingrad după ofensiva Armatei Roșii din 19-20 noiembrie 1942, „camaraderia între *Wehrmacht* și armatele celorlalte națiuni era îngropată sub dărâmăturile ofensivei eșuate”²³.

Epopoea Stalingradului a cuprins mai multe episoade distincte²⁴. După succesele și nerealizările din Est din 1941 (imposibilitatea *Wehrmachtului* de-a captura Moscova și Leningradul), pentru Înaltul Comandament German (*OKW*-ul) a devenit evident că în 1942 acțiunile ofensive proiectate trebuiau să aibă în vedere obiective sau zone limitate²⁵. Tocmai de aceea, Directiva de război nr. 41/5 aprilie 1942 a lui Adolf Hitler avea să concentreze efortul

¹⁷ București, Editura Militară, 1992.

¹⁸ Freiburg, Verlag Rombach, 1975.

¹⁹ München-Zürich, Piper, 1992.

²⁰ București, Editura Ion Cristoiu, 1999.

²¹ Ediția I, Iași, Tipo Moldova, 2009.

²² Larry Watts, *În serviciul Mareșalului. Mareșalul Ion Antonescu văzut de un ofițer din Cabinetul său Militar, ca urmare a întrevederilor avute cu ...*, II, München, Jon Dumitru Verlag, 1985, p. 43.

²³ Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu: Al III-lea om al Axei*, ediție V. F. Dobrinescu, București, Editura Pro Historia, 2001, p. 147.

²⁴ Cf. Gh. Buzatu, coordonator, *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și Contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 159 și urm.

²⁵ Idem, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, p. 110.

principal al *Wehrmachtului* și al trupelor aliate împotriva Armatei Roșii în zone de Sud-Est a URSS, mai precis înspre Stalingrad și Caucaz. Atingerea acestor obiective, corelate la mare distanță și în timp cu ofensiva germano-italiană din Africa de Nord, viza nu numai capturarea și depozitarea inamicului de rezervele sale de petrol esențiale, dar avea și alte rosturi preponderent economice (ocuparea Stalingradului, centru industrial de prima mărime al URSS), politice (capturarea orașului purtând numele liderului sovietic în persoană), paralizarea circulației pe Volga, Don și în bazinul Mării Caspice, distrugerea unei zone militare de maximă însemnătate pentru inamic, toate acestea ca „premisă” pentru reluarea, ulterioară, a atacului pe axul principal – Moscova, care trebuia să marcheze prăbușirea totală și definitivă a URSS în război. Ofensiva trupelor *Axei* în Sud-Est a început la 28 iunie 1942 (operațiunea „Blau”, iar, după două zile, „Braunschweig”), fiind încredințată Grupului de Armate „Sud”, aflat sub comanda Feldmareșalului Fedor von Bock. Acesta dispunea de șase armate, dintre cele mai bune ale *Wehrmachtului* (respectiv Armatele 2, 6, 11 și 17 Infanterie și Armatele 1 și 4 Tancuri), care, pe parcurs, aveau să fie „întărite” cu trupe ale statelor aliate ori satelite (Armata 8 Italiană, Armata 1 Ungară și armatele 3 și 4 Române)²⁶. Ofensiva s-a desfășurat în condiții relativ bune pentru început, adică până în momentul în care s-a produs o acerbă confruntare germano-sovietică pentru orașul Voronej pe Don, după care a survenit intervenția neașteptată și neinspirată a lui Hitler în desfășurarea operațiunilor din Sud-Est. Ceea ce avea să determine pe cei mai de seamă istorici și comentatori militari ai conflictului mondial să atribuie Führerului o responsabilitate enormă pentru eșecul previzibil al Campaniei din Răsărit. În mod concret, la 9 iulie 1942, deci în plin efort ofensiv spre Stalingrad, OKW-ul, la inspirația lui Hitler, decise divizarea Grupului de Armate „Sud”, în funcție de cele două obiective repartizate fiecăreia dintre marile unități noi constituite, respectiv:

– Grupul de Armate „A” (comandant – Feldmareșalul Wilhelm List) era trimis să cucerească Caucazul, având în componență cu precădere forțe germane – Armatele 11 și 17 Infanterie, Armatele 1 și 4 Tancuri, plus două divizii de tancuri desprinse de la Armata 2 Tancuri (căreia îi revenea, în cooperare cu Armata 6 Infanterie și divizii române, asaltul Stalingradului), precum și Corpul de Cavalerie Român (diviziile 6 și 9 Cavalerie, 1, 2 și 3 Munte, 10 și 18 Infanterie).

²⁶ *Ibidem*, p. 111-112.

- Grupului de Armate „B”²⁷ (comandant – General-colonel, ulterior Feldmareșal, Maximilian von Weichs) i-au rămas în seamă ocuparea zonei Cotul Donului și, în continuare, capturarea Stalingradului. Von Weichs dispunea de forțe germane limitate (Armatele 2 Tancuri și 6 Infanterie), susținute de trupele aliate (Armatele 1 Ungară, 8 Italiană, 3 și 4 Române), insuficient instruite și dotate, motiv pentru care acestea din urmă s-au aflat cu prioritate în vizorul Comandamentului Armatei Roșii în cazul acțiunilor contraofensive proiectate. O atare situație avea să fie confirmată la 19 și 20 noiembrie 1942, când forțele sovietice vor ataca (operațiunea „Saturn”) în sectoarele deținute de Armatele 3 și 4 Române, respectiv la Cotul Donului și, la Sud-Vest de Stalingrad, în Stepa Calmucă.

În cursul ofensivei din 1942, Grupul de Armate „B” al lui von Weichs a purtat, până la 12 septembrie, când s-a declanșat bătălia în și pentru Stalingrad, acțiuni înverșunate pe toate aliniamentele succesive²⁸, mai precis:

- între 10 iulie și 7 august luptele s-au desfășurat la Cotul Donului, departe de Stalingrad;
- între 8 și 18 august pentru apărarea exterioară a orașului;
- între 19 august și 4 septembrie pentru zona de apărare mijlocie a orașului și pentru atingerea Volgăi;
- între 4 și 12 septembrie trupele s-au înfruntat chiar pe linia de centură a Stalingradului;
- în sfârșit, perioada 13 septembrie – 19 noiembrie a coincis bătăliei angajate în însăși inima Stalingradului.

În acest răstimp, forțele armate române trimise în Sud-Est au ocupat prin luptă două zone:

- Cotul Donului, pe care s-a stabilit Armata 3 Română (comandant – general Petre Dumitrescu);
- Stepa Calmucă, la Sud-Vest de Stalingrad, a revenit Armatei 4 Române (comandant – general C. Constantinescu-Claps).

Pe de altă parte, în vara-toamna anului 1942, importante forțe române – Corpul 1 Armată (Divizia 2 Munte și Divizia 258 Infanterie) și Corpul de Cavalerie (Diviziile 5, 6 și 9 Cavalerie) – au acționat pentru cucerirea litoralului de est al Mării de Azov și al Mării Negre, forțând apoi spre inima Caucazului, unde au ajuns la sfârșitul lunii octombrie²⁹. În acest fel, trupele

²⁷ Aflat în subordinea Grupului de Armate „B”.

²⁸ Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, p. 115-116.

²⁹ Alesandru Duțu, în *Istoria Românilor*, IX, p. 263-265.

române au asigurat flancul drept ofensiv al unităților germane din Grupul de Armate „B” care se îndreptau spre Caucaz, zona Ordjonikidze³⁰.

Succesele trupelor române nu au fost însă în măsură să-i mulțumească pe Mareșalul Antonescu și pe generalii săi. De altfel, aceștia nu s-au sfiit să le transmită nemților temerile lor, provocate în esență de extinderea peste măsură a liniei frontului, paralel cu imposibilitatea asigurării aprovizionărilor, cu lipsa de interes a *OKW*-ului pentru constituirea unei veritabile grupări de șoc capabile să respingă viguros orice contraofensivă sovietică; de asemenea, nu se puteau ignora insuficiența dotărilor și încadrărilor celor două armate române, staționate în Cotul Donului ori în Stepă Calmucă, improprii pentru acțiuni hotărâte, ofensive sau defensive; insuficiența trupelor; deficiențele aprovizionărilor cu hrană și armament greu etc., context în care, după negocieri și preparative care au debutat în august 1942, Grupul de Armate „Mareșal Ion Antonescu”, ulterior „Don”, comandat de Conducătorul Statului Român, n-a mai fost constituit. S-a pretextat „boala” Mareșalului, deși, în mod sigur, evoluția ostilităților au convins *OKW*-ul, *OKH*-ul și pe Hitler să renunțe la proiect³¹. Că lucrurile s-au petrecut astfel se va vedea imediat după declanșarea Operațiunii „Saturn” la 19-20 noiembrie 1942, când Hitler avea să decidă, totuși, constituirea Grupului de Armate „Don”, sub comanda Feldmareșalului Erich von Manstein³², care însă nu avea să reușească să „degamizeze” Armata 6 a generalului Friedrich Paulus, încercuită la Stalingrad³³.

Referitor la Paulus, acesta, ca memorialist după război, avea să le reproșeze lui Hitler și *OKH*-ului – aidoma într-un acord tacit cu Antonescu și colaboratorii săi – toate deficiențele majore ale campaniei împotriva Stalingradului, și anume: – lipsa de preocupare pentru întărirea flancului stâng al Grupului de Armate „B”; aprecierea nerealistă a resurselor Armatei Roșii, presupunând că retragerea trupelor sovietice din perioada anterioară „Saturnului” ar fi ilustrat apropiata epuizare a forțelor, ceea ce excludea ipoteza oricărui contraatac serios; Hitler și *OKH*-ul încredinșaseră *Wehrmachtului* două obiective fundamentale – Stalingradul și Caucazul – la o distanță apreciabilă unul de altul, dar cu un preț inacceptabil – dispersarea

³⁰ *Ibidem*, p. 265.

³¹ Mihail Vasile-Ozunu, Petru Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în Bătălia de la Stalingrad*, p. 98-101.

³² *Ibidem*, p. 101.

³³ Ofensiva lui von Manstein (operațiunea „Viscolul”) s-a desfășurat în perioada 19-31 decembrie 1942 (Henri Michel, *op. cit.*, I, p. 460-461).

forțelor³⁴. În adevăr, decizia conducerii militare supreme germane a intervenit în momentul cel mai puțin propice al operațiunilor, adică exact atunci când nu dispersia obiectivelor și trupelor erau recomandabile, ci concentrarea lor, pentru reușita unui asalt viguros pe direcția Stalingradului, cu șanse probabil sporite de succes ... Pe când, evident, împărțirea Grupului de Armate „Sud” în două forțe de șoc - „A” și „B”, cărora li s-au repartizat și mari unități aliate ori satelite – nu era nicidecum preferabilă. Generalul Platon Chirnoagă, participant la evenimente și recunoscut în calitatea-i de istoric competent al faptelor, a insistat cu temei asupra „greșelii fatale” din 1942³⁵. Mai ales că, de partea cealaltă a frontului, Comandamentul Suprem al Armatei Roșii („Stavka”) a intuit imediat eroarea de proporții ai OKW-ului, pregătindu-se intens și declanșând Operațiunea „Saturn” la 19-20 noiembrie 1942 pentru a zăgăzui și nimici pe inamic. În mai puțin de 50 de zile, contraofensiva sovietică a fost încununată de succes, fapt care a agravat proporțiile erorilor germane. Cu atât mai mult, cu cât după 19-20 noiembrie 1942 Hitler n-a acceptat de fel soluția retragerii forțelor *Axei* amenințate a fi încercuite separat și nimicite pe rând, precum, mai ales, în cazul Armatei 6 Germane, blocată în Stalingrad și nevoită să capituleze în urma unei operațiuni speciale sovietice („Inelul”) din 10 ianuarie – 2 februarie 1943³⁶. Cu același prilej au rămas în încercuire mai multe mari unități române – Divizia 20 Infanterie, Divizia 1 Cavalerie și Detașamentul „Voicu”, pierderile noastre depășind 12 000 de ofițeri, subofițeri și trupă³⁷.

În situația creată după 19-20 noiembrie 1942, pentru Antonescu și generalii săi soarta Armatei 3 și 4 Române implicate în operațiunile desfășurate în Cotelul Donului și în Stepă Calmucă a devenit de maximă însemnătate. Erau în discuție asigurarea apărării, limitarea pagubelor în oameni și materiale, asigurarea condițiilor pentru ieșirea din încercuiri etc., iar, toate acestea, pe fondul disensiunilor româno-germane, inclusiv ori îndeosebi pe „canalul” Antonescu-Hitler, Führerul, după cum s-a arătat, declarându-se ostil oricăror intenții de retragere. Astfel că, în spatele liniei frontului, la nivel de comandamente s-a purtat o altă bătălie între cancelariile lui Antonescu și Hitler, în care cel dintâi a știut și a reușit să-și impună punctul de vedere, de vreme ce, deja la 26 noiembrie 1942, Marele

³⁴ Vezi Maréchal Friedrich Paulus, *Stalingrad*, Paris, Fayard, 1961, p. 222 și urm.

³⁵ Cf. Platon Chirnoagă, *Istoria războiului ...*, p. 226-227.

³⁶ Mihail Vasile-Ozunu, Petru Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în Bătălia de la Stalingrad*, p. 212-213.

³⁷ *Ibidem*, p. 213.

Cartier General Român a recomandat aducerea în țară, pentru refacere, a trupelor din Sud-Est³⁸. Mai apoi, la începutul lunii ianuarie 1943, Armatele 3 și 4, cu excepția marilor unități prinse „în clește” în Stalingrad împreună cu Armata 6 a lui Paulus (Diviziile 1 Cavalerie și 20 Infanterie, Detașamentul „Voicu”), nu mai erau considerate ca aflându-se în „misiune operațională”³⁹. A urmat, la 19 ianuarie 1943, ordinul MStM privind retragerea în țară a forțelor disponibile ale Armatelor 3 și 4, înfăptuită în februarie-martie 1943, în așa fel că, la 17 aprilie 1943, toate resturile reveniseră pe teritoriul național, fiind demobilizate⁴⁰.

Pierderile în efective ale celor două armate române în Cotul Donului și în Stepa Calmucă sunt apreciate de istorici ca „majore” – circa 140-150 000 de militari (morți, răniți sau dispăruți)⁴¹. După cum constatăm, nu am luat în calcul pierderile materiale și nici urmările de prestigiu, dar, chiar și așa, cifrele reținute erau „modeste” în raport cu acelea ale Ungariei și, îndeosebi, ale celui de-al III-lea Reich, care, numai la 2 februarie 1943, în urma capitulării Feldmareșalului Paulus la Stalingrad, înregistrase: 91 000 de prizonieri (din care 2 500 de ofițeri și 24 de generali), 20 000 de răniți și peste 100 000 de morți⁴².

În 1942-1943, în conexiune cu episodul Stalingrad și „surprizele” intervenite în sectorul de Sud-Est al Frontului de Răsărit, Mareșalul Antonescu și colaboratorii săi au mai avut în atenție specială alte două probleme presante:

- respingerea, prin demersuri hotărâte, a tentativelor „aliaților” germani, oficiali sau nu, de a impune varianta „răspunderii românilor” pentru catastrofa din 19-20 noiembrie 1942, în urma faptului că operația „Uranus” s-a declanșat și a reușit în zonele ocupate de Armatele 3 și 4 Române în dispozitivul „Axei” la Cotul Donului și din Stepa Calmucă;

- cercetarea împrejurărilor inexplicabile în care a fost posibil ca, de moment ce numeroase surse și elemente (unele sigure) atestau că Armata Roșie se pregătea intens pentru contraofensiva din zona Stalingradului, totuși Hitler, *OKW*-ul și *OKH*-ul au ignorat semnalele receptate, îngăduind sovieticilor declanșarea „prin surpriză” a operațiunii „Saturn”!

³⁸ Cf. Gh. Buzatu, *Trecutul la judecata istoriei*, p. 160.

³⁹ La 2 ianuarie 1943, Statul Major Român a stabilit că „Armatele 3 și 4 nu mai sunt capabile să se reorganizeze și o improvizație nu este de dorit” (Mihail Vasile-Ozunu, Petru Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în Bătălia de la Stalingrad*, p. 272).

⁴⁰ Gh. Buzatu, *Trecutul la judecata istoriei*, p. 160.

⁴¹ Al. Dușu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, p. 117.

⁴² Henri Michel, *op. cit.*, I, p. 465.

Din motive lesne de înțeles, vom stăruii mai jos asupra aspectelor informative legate de debutul atacurilor Armatei Roșii din noiembrie 1942.

Așa după se știe, în actualul stadiu al cercetărilor, opinia care se impune în privința implicării României antonesciene pe tărâmul frontului secret este de-acum una sigură. Aceea că, în anii Războiului din Est, în domeniul menționat la București s-au impus două organisme de profil: *Biroul II* al Marelui Stat Major și *Serviciul Special de Informații*. Acesta din urmă, condus de un adevărat maestru al jocului, Eugen Cristescu, nu s-a confundat în epocă cu vreunul dintre organismele omnipotente și omniprezente de spionaj/contraspionaj ale marilor state beligerante. dar – în cazul statelor mijlocii și micii, în mod sigur – SSI-ul⁴³ n-a fost nicidecum cel mai slab dintre toate acestea, lipsit de performanțe, iar, de aceea, inutil. În condiții istorice concrete, interne și externe, în funcție de organizare și tradiție, de oameni și de fonduri, dependent de Eugen Cristescu și de Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român, Serviciul și-a îndeplinit misiunea, adeseori cu supra de măsură, dar a și gafat, uneori în chip nepermis, precum, mai ales, înainte și în momentul 23 august 1944, lovitura de stat surprinzând agenția și pe liderii săi, după cum într-o măsură și pe Mareșalul Antonescu. În consecință, prăbușirea a intervenit cauzal, după cum fusese și ascensiunea lor. Astfel, dacă este adevărat că SSI-ul a supraviețuit oarecum arestării și execuției Mareșalului, ulterior războiului mondial, în decursul intensificării

⁴³ Vezi îndeosebi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 89-214; Cristian Troncotă, *Istoria Serviciilor Secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 189 și urm.; idem, *Eugen Cristescu. Asul Serviciilor Secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente*, București, Editura Rosa Vânturilor, 1995, *passim*; idem, *Glorie și tragedii. Momente din istoria Serviciilor de Informații și Contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944)*, București, Editura Nemira, 2003, *passim*; Pavel Moraru, *Informații militare pe Frontul de Est*, București, Editura Militară, 2005, *passim*; idem, *Basarabia, basarabenii și Serviciile Secrete (1918-2005)*, Chișinău, 2005, *passim*; idem, *Informații și contrainformații românești pe Frontul din Răsărit (1940-1944)*, în „Europa XXI”, număr special *Români între ruși și sovietici*, Iași, vol. XIII-XIV/2004-2005, p. 215-295; Gh. Buzatu, *Din culisele războiului secret româno-sovietic (1940-1944)*, în idem, p. 173-180; Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Preludiul Stalingradului, în viziunea SSI-ului*, în idem, p. 181-214; Lionede Ochea, *Serviciul Special de Informații al României pe Frontul de Vest (1940-1944)*, București, Editura Tipart, 2005, p. 76 și urm.; Cristian Troncotă, Alin Spănu, *Documente SSI privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*, București, INST, 2004, *passim*; Cristian Troncotă, Alin Spănu, Ilie Pintilie, *Documente SSI despre poziția și activitățile partidelor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, București, INST, 2005, *passim*; Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I-II, București, Editura Mica Valahie, 2005, *passim*.

regimului ocupației militare a URSS în România și a procesului de comunizare în 1947-1948, el, după ce prin 1945-1946 traversase propria-i lustrare, a sfârșit prin a fi absorbit de *DGSP* (1948), în organele căreia s-a și topit prin 1950-1951. Ca atare, desprindem că momentele de glorie ale *SSI*-ului rămân oricum legate de perioada anterioară loviturii de stat de la 23 august 1944. Succesele înregistrate atunci⁴⁴, pe planul intern, ori în zona Frontului de Est⁴⁵, au fost indiscutabile, iar, dintre reușite, remarcăm – anterior datei de 22 iunie 1941 – sinteza privind *Kominternul*⁴⁶, dar și sinteza din martie 1944 cuprinzând radiografia completă și exactă a *NKVD*-ului⁴⁷ și, nu în cele din urmă, sinteza din martie 1943 acoperind un moment fundamental al celui de-al doilea război mondial în ansamblu – episodul Stalingrad. Este de la sine înțeles că, de vreme ce anterior ne-am ocupat de primele două documente menționate, în rândurile ce urmează vom stăruii asupra ultimului document. Așa după cum am subliniat deja și după este stabilit⁴⁸, în contextul în care la 19-20 noiembrie 1942 forțele Armatei Roșii au declanșat contraloviturile surprinzătoare de la Stalingrad, periclitând imediat soarta Armatelor 3 și 4 Române dispuse în zonă, Mareșalul Antonescu a dispus grabnic anchetarea condițiilor în care a fost posibil dezastrul militar care, pe Frontul de Est, a marcat, indiscutabil, începutul sfârșitului, pentru Hitler și aliații săi, inclusiv România antonesciană.⁴⁹

În context, s-a impus cercetarea pe planul informațiilor a eșecului survenit. În acest fel, *SSI*, prezent oricum în epicentrul evenimentelor dintre Don și Volga, a intrat o dată în plus în rol, sfârșind prin a întocmi și prezenta Mareșalului, în MARTIE 1943, un document sintetic și complex: Studiu rezumativ al informațiilor referitoare la operațiunile Armatei Sovietice. Întreprins între 19 noiembrie 1942 – 20 februarie 1943, în sectorul trupelor române (Date informative din surse proprii)⁵⁰. Studiul elaborat de *SSI*

⁴⁴ În colaborare ori alături de serviciile militare de informații și contrainformații.

⁴⁵ Vezi îndeosebi Pavel Moraru, *Armata lui Stalin văzută de români*, București, Editura Militară, 2006, *passim*.

⁴⁶ Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului*, București, Editura RAO, 2007 (sub tipar).

⁴⁷ Idem, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 281.

⁴⁸ Cf. A. M. Samsonov, *Stalingradskaia bitva. Ot oboronî i otstuplenii k velikoi pobedi na Volghe*, Moskva, Izd. Akademii Nauk, 1960, p. 438 și urm.

⁴⁹ Vezi harta cu „Unitățile informative S.S.I. dislocate în zona de operații din Est” – sursă: ANIC, fond PCM – CM, dosar 94/1941

⁵⁰ Arhivele Naționale ale României, Arhivele Istorice Centrale (ANIC), București, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar, dosar 323/1943, 54 file (respectiv filele 1-41 – sinteza; filele 43-54 – ordinul nr. 305/1942 al lui I.V. Stalin și Schița cu

cuprindea un număr de 5 capitole, toate – deosebit de interesante, dar cel dintâi (A) și cel mai vast, intitulat Generalități⁵¹, oferea detalii în măsură a atesta că preparativele organelor militare sovietice în vederea contra-ofensivei din noiembrie 1942 n-au rămas necunoscute autorităților române, că pericolul a fost semnalat din timp comandamentelor române și, mai departe, celor germane din zonă după cum și altor superioare.

Amploarea acțiunii rezultă din prima frază a sintezei: „Ofensiva sovietică din iarna anului 1942/1943 a fost o operațiune de o deosebită dezvoltare (subl. ns.)”⁵². Sub raport informativ, pregătirea acțiunii, debutând încă de la sfârșitul verii anului 1942⁵³, deci practic de îndată după declanșarea ofensivei forțelor Axei către Sud-Estul Rusiei, n-a putut trece, în ciuda tuturor contramăsurilor Moscovei, neobservat inamicului. Sub acest aspect, dezvoltările studiului erau elocvente: „Deși [ofensiva Armatei Roșii] concepută în cel mai mare secret, totuși pregătirile ei au fost cunoscute cu un apreciable timp înainte de declanșare (subl. ns. – Gh. B.), grație informațiilor cunoscute și care au fost tot mai concrete, anunțând iminența ei. Primele informațiuni, obținute către începutul lui octombrie 1942 (subl. ns. – Gh. B.), confirmate apoi tot mai precis, arată că scopul ofensivei sovietice este spargerea frontului în sectorul DONULUI și ajungerea la ROSTOV, pentru a izola astfel armatele aliate din CAUCAZ de cele din COTUL DONULUI. Această operațiune urma să fie conjugată cu altele pornite de la STALINGRAD și Sud STALINGRAD (subliniat în original)”⁵⁴.

Informațiile provenite de la prizonieri și dezertori indicau din start drept moment al acțiunii luna noiembrie 1942, planul fiind elaborat de Moscova și transmis specialiștilor anglo-americani⁵⁵. Kremlinul rezerva o „importanță deosebită acțiunii, nădăjduindu-se pe „rezultate decisive cât mai rapide”, începând chiar din clipa asaltului⁵⁶. În tot cursul lunii octombrie 1942 s-au acumulat progresiv, știrile despre atac, precizându-se treptat aglomerările de forțe, intențiile, numărul și moralul unităților, iar, la un moment dat (30 octombrie 1942), chiar și ziua Z: 7 noiembrie 1942, cu

dislocarea probabilă a forțelor inamice pe frontul Don și Sud de Stalingrad la 1 decembrie 1942, la scara 1:500 000, f. 42).

⁵¹ *Ibidem*, f. 1-12.

⁵² *Ibidem*, f. 1.

⁵³ *Ibidem*, f. 3.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 2.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 4.

⁵⁶ *Ibidem*.

prilejul împlinirii a 25 de ani de la victoria Revoluției din 1917⁵⁷. Drept dovezi ale eficacității sale, SSI indica numerele și datele notelor sale informative, precum⁵⁸: nr. 923/15 septembrie 1942; nr. 2163/5 noiembrie 1942; nr. 2 097/2 noiembrie 1942; nr. 2 105/4 noiembrie 1942; nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 225/6 noiembrie 1942 ș.a. În cursul lunii octombrie 1942, aflurile de trupe spre Stalingrad s-au intensificat, la trecerea peste Volga fiind identificate coloane mari de infanterie și camioane, trecute peste Volga doar în cursul nopților. Predominau contingentele tinere, numeroase forțe siberiene⁵⁹, iar MU beneficiau de efective complete dotate cu tot armamentul necesar și asistate de un mare număr de unități de tancuri. Numai pentru ziua atacului fuseseră destinate aproximativ 30 000 de tancuri⁶⁰. Cea mai mare concentrare de forțe s-a realizat în regiunea Cotului Donului – în special infanterie, artilerie și blindate, susținute de aviație⁶¹. Nota informativă nr. 2414 din 14 noiembrie 1942 reținea, de exemplu, că în sectorul Rospinskaia Est-Kletskaia Est, pe o adâncime de aproximativ 15 km, rușii concentraseră la 4 noiembrie 1942: 12 regimente infanterie; 6 regimente de artilerie; 1 brigadă (a 5-a) anticar; 1 divizie cavalerie, aproximativ 100 tancuri⁶².

O serie de note informative din noiembrie 1942 (nr. 2 097/2 noiembrie 1942; nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 351/11 noiembrie 1942; nr. 2 471/18 noiembrie 1942 ș.a.) au surprins faptul că, în operațiunea proiectată, „rolul principal îl vor avea aviația și unitățile blindate (subl. ns)”⁶³.

Începutul ofensivei, indicat inițial ca posibil între 7 și 12 noiembrie 1942⁶⁴, nu a fost respectat, intervenind o serie de cauze, sintetizate astfel în Studiu: „– o întârziere în echiparea frontului (artileria și carele de luptă nu sosiseră toate în sectoarele respective, fapt ce ducea la situația că nu se putea declanșa ofensiva cu rezultate maxime); – datele informative relative la dispozitivul nostru [în speță Armata 3 și Armata 4 Română] în adâncime (în special punctul privitor la rezervele tactice și strategice) nu era bine cunoscut încă; – condițiunile atmosferice nu erau din cele mai prielnice

⁵⁷ *Ibidem*, f. 5-6.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 5-6.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 8.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 7.

⁶¹ *Ibidem*, f. 8, 10.

⁶² *Ibidem*, f. 9.

⁶³ *Ibidem*, f. 10.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 11.

realizării surprinderii tactice”⁶⁵. În plus, preparativele sovietice nu fuseseră încheiate, iar pierderile provocate de aviația germano-română la nord de Don se dovediseră importante⁶⁶. De altfel, citim în Studiul rezumativ, data precisă a ofensivei ajunsese la mijlocul lui noiembrie 1942 fără relevanță pentru Comandamentul român, de vreme ce această „ajunsese la precizuni asupra intențiilor ofensive ale Sovietelor (subl. ns.)”⁶⁷. În chip precis, sosise momentul în care „intențiunile ofensive de iarnă ale Sovietelor se precizau tot mai iminente (subl. ns), și ca sector de acțiune, și ca idei operative tactico-strategice”⁶⁸. De partea inamicului, amânarea nu mai reprezenta, de asemenea, o problemă, după ce Stavka „stabilise totul în amănunt (subl. ns) pentru un rezultat pe care îl scontau cât mai mare”⁶⁹. În ultimă instanță, factorii de care a depins declanșarea ofensivei – în viziunea SSI-ului – sau limitat la: „condițiunile atmosferice favorabile pe care le aștepta [Comandantul sovietic] să fie cât mai propice în realizarea surprizei (ceată, ninsoare etc.); completarea informațiilor asupra dispozitivului forțelor române și a posibilităților de reacțiune (rezerve tactice și strategice)”⁷⁰.

Un capitol special al Studiului rezumativ privea planul de operații al trupelor sovietice⁷¹. Autorii sintezei au sistematizat, exemplar și concis, materia. Astfel, ei au descifrat scopul (inițial și ulterior) al ofensivei, reținând: „atac cu forțele de pe Don în direcția generală sud, iar, cu forțele de la Sud de Stalingrad, inițial spre vest (subl. în original), pentru a face joncțiunea cu forțele de pe Don, în regiunea Kalaci, realizându-se apoi încercuirea trupelor germano-române de pe Frontul Stalingrad”; în consecință, „continuarea atacului spre sud-vest în direcțiunea Proletarskaia – Salsk – Rostov, pentru a izola forțele aliate [ale Axei] din Caucaz”⁷². Din expunere, se degajă obiectivul fundamental al operațiunii sovietice: „separarea armatelor de pe DON de cele din Caucaz, având ca prim obiectiv strategic ocuparea ROSTOVULUI (subl. ns.)”⁷³.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 11-12.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 11.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 12.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 12.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 10.

⁷¹ *Ibidem*, f. 13-14.

⁷² *Ibidem*, f. 14.

⁷³ *Ibidem*, f. 13.

Din ansamblu, sinteza SSI-ulu degaja rezultatele imediate ale ofensivei, în mod precis:

- „degajarea Stalingradului și nimicirea forțelor germane aflate acolo
- dacă nu se vor retrage la timp;
- distrugerea armatelor române, aflate în Cotul Donului și la sud de Stalingrad și scoaterea lor definitiv din luptă, impunând astfel generalului român încheierea unei eventuale păci separate;
- ușurarea situației trupelor din Caucaz, prin eventuala deplasare a forțelor germane și aliate de pe acest front spre a nu fi tăiată de bazele lor (subliniat în text)”,⁷⁴.

Cel de-al doilea capitol al sintezei, relativ la totalul probabil al forțelor sovietice din fața forțelor române la 19-20 noiembrie 1942⁷⁵, stabilea cu o precizie demnă de invidiat și specifică istoricilor sau analiștilor militari tardivi, concentrarea și componența forțelor inamicului, mai precis în zona Stalingrad:

I. Forte terestre.

A. Pe frontul Donului, în fața Armatei 3 Române și în parte a Armatei 6 Blindate Germane, se aflau la 19 noiembrie 1942: Armata 65 (cu 9 divizii de infanterie și numerele lor); Armata 21 (cu 7 divizii de infanterie și numerele lor); Armata 5 Blindată (cu 13 divizii de infanterie și numerele lor); Corpul 3 Cavalerie Gardă (cu 2 divizii motorizate și 1 divizie Cavalerie); Corpul 8 Cavalerie (cu 5 divizii și numerele lor); Corpul 1 Blindat și Corpul 26 Blindat (cu un total de 10 brigăzi și numerele lor), deci, în total, 3 armate, 29 divizii infanterie, 18 brigăzi blindate și 1 brigadă infanterie motorizată, adică 56 MU pe Don⁷⁶.

B. Pe frontul de la Sud de Stalingrad, în fața Armatei 4 Române, se găseau la 20 noiembrie 1942: Armata 64 (5 divizii infanterie, 2 brigăzi infanterie și 2 brigăzi blindate și numerele lor); Armata 57 (recunoaștere parțială); Corpul 4 Cavalerie (cu 3 divizii și numerele lor); 8 brigăzi blindate aparținând, probabil, corpurilor 4 și 13 blindate. În total 17 MU.

II. Zona Stalingrad – Aviația

În total, 3 Armate aeriene (Armata 8, Armata 16 și o armată neidentificată)⁷⁷.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 13.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 14-19.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 14-16.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 16-17.

III. Zona Caucaz

A. În regiunea Novorossiisk - Tuapse – Armatele 47 și 56.

B. În regiunea Ordjonikidze – resturi din divizii și 8 brigăzi, din care 2 blindate⁷⁸.

C. Aviație: Armata 5 Aeriană⁷⁹.

Capitolul 4 al sintezei era consacrat desfășurării ofensivei, identificându-se 3 sectoare: Cotul Donului; Sud de Stalingrad; Caucaz⁸⁰ și 2 faze (I – 19 noiembrie – 15 decembrie 1942 și II – 15 decembrie 1942 – 1 decembrie 1943)⁸¹.

Capitolul concluziilor reunește nu mai puțin de 6 avantaje decisive ale ofensivei Armatei Roșii în măsură să-i explice succesul deplin⁸²:

1. Concepută și pregătită (moral și material) cu multă grijă și cu mult înaintea de declanșare.

2. S-a bazat pe întrebuintarea unor mari mase de unități blindate, sprijinite de aviație.

3. S-au utilizat la maximum condițiile meteo.

4. S-au precizat cu anticipație amplasamentele artileriei și ale mijloacelor anticar ale trupelor române.

5. S-a declanșat în urma unor scurte și puternice pregătiri de artilerie și aruncătoare, succedate de atacul forțelor blindate.

6. MU au avut efective complete, mari rezerve și instrucții speciale a unităților blindate.

Din cauza condițiilor meteo, numai aviația a fost silită la o activitate redusă⁸³.

În sfârșit, Concluziile de ansamblu ale Studiului rezumativ⁸⁴ cuprindeau detalii și sugestii relativ la: 1. pregătirea profesională a unităților sovietice; 2. dotarea cu armament de tot felul; 3. metodele de luptă ale diferitelor arme; 4. caracteristicile armelor întrebuintate de inamic în ofensivă; 5. dotarea cu aviație, caracteristicile materialului și metode de luptă; 6. sistemele de aprovizionare.

Ce concluzie fundamentală se impune? Întrucât conducerea SSI-ului nu a cutezat – poate că nici nu era chemată? – un răspuns sintetic, el se

⁷⁸ *Ibidem*, f. 18.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 18-19.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 19-25.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, f. 26-27.

⁸³ *Ibidem*, f. 27.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 28-41.

profilează însă pe parcursul întregii expuneri, dar verdictul analizei îl vom formula noi: A fost exclus ca, în condițiile concrete existente în 1942-1943 pe Frontul de Est, ofensiva sovietică de la Stalingrad SĂ NU FI REUȘIT! Cu toate CONSECINȚELE SALE GRAVE ȘI PROFUNDE pentru desfășurarea ulterioară a celui de-al doilea război mondial, pentru România, în cazul în speță.